

היום נלמד בעזרת ה':

עבודה זרה דף טז

(בעמוד הקודם)

תריסין: מגינים.

מאי טעמא? מדוע אסור למכור להם מגינים? אם נאמר בגלל שהם מגינים עליהם, אם כן נאסור למכור להם אפילו חיטים ושעורים כי הם נותנים להם אפשרות לחיות.

תירוצ: **אמר רב אי אפשר הכי נמי:** אם היה אפשר שלא למכור להם חטים ושעורים, אכן היה אסור למכור להם. אבל אנחנו חייבים למכור להם, כי אחרת הדבר יעורר איבה נגדנו ותהא בכך סכנת נפשות.

איכא דאמרי: הסיבה שאסור למכור להם תריסים, בגלל שכאשר נגמרים להם הכלי זיין הם הורגים עם תריסים. והיש אומרים שמתירים למכור תריסים סוברים שכשנגמר להם הכלי זיין הם בורחים ולא הורגים עם התריסים.

אמר רב אדא בר אהבה - אין מוכרין להן עששיות של ברזל: חתיכות עבות של ברזל.

מאי טעמא? משום דחלשי מינייהו כלי זיין: משום שהם מדקקים אותם בדפיקות פטיש ועושים מהם כלי זיין. הגמרא מקשה אם כן יהיה אסור למכור להם אפילו מעדר וגרזן כי הם ידקקו אותם ויעשו מהם כלי זיין.

תירוצ: **אמר רב זביד בפרזלא הינדואה:** רב אדא בר אהבה אסר למכור להם דוקא עששיות ברזל מארץ הודו שעושים מהם כל זיין.

והאידינא דקא מזבנין: איך מותר לעשות את מה שאנו נוהגים בזמנינו למכר להם עששיות מארץ הודו? מתרץ רב אשי - אנחנו מוכרים לפרסים ששומרים על העיר והתושבים.

למדנו במשנה - עגלים וסייחים: לדעת ת"ק אסור למכר להם בהמה שבורה, **לדעת רבי יהודה מותר.**

תניא רבי יהודה מתיר בשבורה מפני שאינה יכולה להתרפאות ולחיות: ולכן מסתמא הגוי קונה אותה לשחיטה והוא לא ישאיר אותה זמן רב בביתו, וממילא אין חשש שיהודים יראו אותה בבית של הגוי ויבואו להקל למכור לגוים גם בהמה שלמה (שאז יש חשש לשכירות והשאלה כדלעיל).

אמרו לו והלא מרביעין עליה וכו': ענו חכמים לרבי יהודה - הרי מרביעים זכר על הבהמה השבורה והיא יולדת, ואם כן הגוי יבוא להשהות אותה בביתו, ושוב יש חשש לתקלה. אמר להם רבי יהודה לכשתלד... כלומר באמת היא לא יכולה ללדת בגלל שהיא לא מסוגלת לקבל עליה זכר.

למדנו במשנה - בן בתירא מתיר בסוס:

תניא וכו' מפני שהוא עושה בו מלאכה שאין חייבין עליה חטאת: כלומר רכיבה שהיא אסורה בשבת רק משום 'שבות' דרבנן.

ורבי אוסר מפני שני דברים: א. משום תורת כלי זיין ב. משום תורת בהמה גסה. והגמרא מבארת - בשלמא 'תורת כלי זיין' כי הגוי מלמד את הסוס להרוג ברגליו. אלא 'תורת בהמה גסה' מאי היא? וביאר רבי יוחנן כשהסוס נהיה זקן הגוי טוחן איתו את הרחיים בשבת, ואם כן הוא עושה בו מלאכה. (ושוב יש את החשש שימכרו סוסים זקנים ויבואו להשכיר או להשאל אותם. בנן שלמה).

*

איבעיא להו שור של פטם מהו: האם מותר למכור לגוי שור מפוטם שמן מאד שאינו ראוי למלאכה. והספק הוא בין לרבי יהודה ובין לרבנן, שנחלקו האם מותר למכור לגוי בהמה שבורה. כדלהלן.

תיבעי לרב יהודה: הספק אליבא דרבי יהודה. אולי דווקא בשבורה התיר רבי יהודה למכור, בגלל שהיא לא יכולה לעולם לעשות מלאכה. מה שאין כן שור מפוטם שאם ישהו אותו עד שהוא יהיה רזה ניתן יהיה לעשות איתו מלאכה, ולכן אסור למכור אותו (כי שוב יש כאן את החשש שיבואו למכור שאר שוורים לגוים ולא ידעו להבדיל בין המקרים).

או דלמא אפילו לרבנן: הספק אליבא דרבנן. אולי דווקא בשבורה אסרו רבנן למכור, בגלל שהיא לא עומדת לשחיטה, כי היא כחושה ולכן משהים אותה לגדל וולדות. אבל שור מפוטם קונים אותו מסתמא לשחיטה ולכן מותר למכור אותו.

ראייה: ת"ש דאמר רב יהודה אמר שמואל - של בית רבי וכו': בני ביתו של רבי היו שולחים בכל שנה למלך שור מפוטם ביום אידם. (היה זה דורון למלך, ולכן לא היה בזה חשש שהמלך יקריב דוקא את השור הזה, כי היו לו הרבה בהמות אחרות. וגם לא היה חשש שהוא יודה לע"ז כי היה זה מס קבוע. ריטב"א). רבי 'חיסר ד' ריבבן' כלומר שילם 40,000 מטבעות שוחד למלכות, כדי שלא יקריבו את השור הזה באותו היום אלא רק למחרת. בשנה הבאה שילם רבי שוב את אותו הסכום כדי שהוא יוכל לשלוח את השור שחוט ולא חי. ובשנה הבאה הוא שילם שוב כדי שהוא לא יצטרך כלל להביא את השור.

מ"ט לאו משום דלמא אתי לשהויי: מדוע רבי שילם את השוחד? האם לא כדי שלא יבאו להשהות את השור בבית המלוכה עד שהוא יהיה רזה וראוי למלאכה. ואם כן מוכח שאסור למכור שור מפוטם לגויים.

דחייה: וליטעמין: ולפי דבריך, מדוע רבי שיחד אותם כדי שלא יקריבו את השור היום אלא רק מחר, מה הוא הרויח בזה? אלא התשובה היא שרבי רצה לעקור את המנהג לשלוח למלך שור. ולכן הוא עשה זאת בשלבים, בכל שנה קצת, עד שהוא ביטל לגמרי את המנהג.

הגמרא מבררת את החשש בשור מפוטם

שאלה: וכי משהי ליה בריא ועביד מלאכה? וכי אם משהים את השור המפוטם הוא באמת חוזר לעבוד? ענה רב אשי שאמר לו איש בשם 'זבידא' - שור מפוטם משהים אותו עד שירצה ואז הוא עושה עבודה כמו שני שוורים רגילים.

משנה: אין בונין עמהם בסילקי וכו': אסור לבנות לגויים מבנים שגורמים נזק לרבים, ויש חשש שהם יתפסו יהודי ויהרגו אותו. כגון **בסילקי** - טירה גדולה שממנה דוחפים נידון למות. **גרזום** - בית משפט לדיני נפשות. **איצטדייא** - איצטדיון שבו מתאספים אנשים לצפות ב'משחק' אכזרי, מעמידים בן אדם במלחמה מול שור

עד שהשור הורג אותו. **ובימה** - מגדל צר וגבוה שגם ממנו היו דוחפים את הנידון למות.

אבל בונין עמהם בימוסיות: בימה של אבן שעליה מקריבים לע"ז. (ואין בזה איסור, כי היו מניחים עליה מחתה ובה היו מקריבים את הקרבן, ואם כן הבימה היא תמיש דתשמיש לע"ז. תוס').

הגיע לכיפה: בבית מרחץ שלהם היו מניחים ע"ז. ולכן כשיהודי בונה בית מרחץ בשבילם, כשהוא מגיע לכיפה שעליה הם היו מעמידים את דמות הע"ז, אסור לו לבנות אותה.

נמרא: חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס אבל לא למכירה: השוחט בהמה 'מסוכנת' שעומדת למות, יש לחשוש שמא היא מתה לפני סיום השחיטה ואז היא אסורה באכילה. ולכן צריך לבדוק אם היא 'פירכסה' אחרי השחיטה ואז זה סימן שהיא היתה בחיים בזמן השחיטה. 'בהמה דקה' צריכה לעשות פירכוס של פשיטת היד וכיפופה בחזרה, ואילו 'בהמה גסה' מספיק שתעשה רק פשיטה או רק כיפוף.

רב אמר שהשוחט חיה גסה מסוכנת, דינה לענין פירכוס כמו בהמה דקה ולא כמו בהמה גסה. דהיינו היא צריכה לפשוט ולכפוף. אבל לענין מכירה לגויים, דינה כמו בהמה גסה שאסור למכור אותה בכל מקום ואין זה תלוי במנהג המקום.

ואני אומר: אבל רב חנן חולק על מה שאמר בשם רב, וסובר שדין חיה גסה כבהמה דקה גם לענין מכירה לגוי, שהדבר תלוי במנהג המקום.

קושיא על רב: תנן אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים: מדויק מהמשנה שדוקא בגלל שיש בחיות הללו נזק לרבים אסור למכור אותם, אבל חיה גסה שאין בה נזק (כגון אריה מאולף) מותר למכור! אם כן בהכרח שהמשנה מדברת על מקום שנהגו למכור, והמשנה סוברת כרב חנן שהדבר תלוי במנהג המקום.

רבה בר עולא מתרץ: בארי שבור ואליבא דרבי יהודה: מדובר באריה שבור שאינו ראוי לעשיית מלאכה, והמשנה סוברת כרבי יהודה (במשנה הקודמת) שמתיר למכור בהמה שבורה.

רב אשי מתרץ: **סתם ארי שבור הוא אצל מלאכה:** גם אריה שלם אינו ראוי למלאכה, ודינו כמו בהמה שבורה. ולכן רבי יהודה מתיר למכור אותו, והמשנה סוברת כרבי יהודה. (אמנם לדעת רבנן שאוסרים למכור שבורה אסור למכור אריה).

קושיא על רב חנן: **מיתיבי כשם שאין מוכרין להן בהמה גסה וכו':** הברייתא אומרת במפורש שאפילו במקום שנהגו למכור בהמה דקה אסור למכור חיה גסה!

רבינא רמי מתניתין אבריייתא ומשני: רבינא הקשה סתירה מהמשנה על הברייתא ותיריך כנ"ל. הסתירה, במשנתנו מדויק שחיה גסה שאין בה נזק לרבים מותר למכור אותה לגויים. ואילו בברייתא הנ"ל כתוב שבכל מקרה אסור למכור חיה גסה. והתירוץ הוא כנ"ל שהמשנה מדברת באריה שבור שאינו ראוי למלאכה ולכן אם הוא לא היה מזיק לרבים היה מותר למכור אותו, והמשנה סוברת כרבי יהודה שמתיר בשבורה. ורב אשי תירץ שסתם אריה נחשב שבור לגבי מלאכה וכנ"ל.

מתקיף לה רב נחמן: מניין לנו שאריה נחשב ל'חיה גסה', אולי הוא 'חיה דקה'? ואם כן אין סתירה בין המשנה לברייתא. כי אריה הוא חיה דקה, ולכן אם אין בו נזק לרבים מותר למכור אותו במקום שנהגו, וכמו שמותר למכור שם בהמה דקה.

רב אשי דייק מתניתין ומותיב תיובתא: רב אשי מדויק מהמשנה שלנו קושיא על רב חנן. ממשנתנו מדויק א. שחיה גסה שאין בה נזק מותר למכור וכנ"ל. ב. דוקא אריה מותר למכור כי הוא נחשב כמו בהמה שבורה לגבי מלאכה. אבל חיה גסה שראויה למלאכה אסור למכור. מוכח שדין חיה גסה כבהמה גסה שאסור למכור בכל מקום ולא כדין בהמה דקה.

שאלה: **וחיה גסה מיהת מאי מלאכה עבדא?** איזו מלאכה בכלל יכולה 'חיה גסה' לעשות? אביי עונה - בביתו של מר יוחני היו טוחנים את הרייחים על ידי ערודים (= חמורי בר).

*

א"ר זירא כי הוינן בי רב יהודה: כשלמדתי בבית מדרשו של רב יהודה הוא אמר לנו - תלמדו ממני את הדבר הבא ששמעתי אותו מאדם גדול, ואני לא יודע האם זה היה רב או שמואל. 'חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס'.

כשהגעתי לקורקוניה פגשתי את רב חייא בר אשי שאמר בשם שמואל 'חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס'. אמרתי לעצמי אם כן רב יהודה שמע את הדין הזה משמואל ולא מרב.

אבל כשבאתי לסורא פגשתי את רבה בר ירמיה שאמר בשם רב 'חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס'. אמרתי לעצמי אם כן גם רב וגם שמואל אמרו את הדין הזה.

וכשעליתי לארץ ישראל פגשתי את רב אסי שאמר בשם רב חמא בר גוריא בשם רב 'חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס'. שאלתי אותו - האם אדוני לא סובר שמי שאמר זאת בשם רב הוא רבה בר ירמיה, ולא רב חמא בר גוריא? והוא ענה לי - 'פתיא אוכמא' - כלי שחור (כלומר ניכר שאתה 'משחיר את עצמך' על דברי תורה) ממני וממך תתברר השמועה. כי באמת רבה בר ירמיה שמע מרב חמא בר גוריא ששמע מרב.

אייתמר נמי: שכך שסדר השמועה. רבי זירא שמע מרב אסי, ששמע מרבה בר ירמיה, ששמע מרב חמא בר גוריא, ששמע מרב.

*

למדנו במשנה - אין בונין עמהם בסילקי:

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: יש 3 סוגים של 'בסילקי': 1. בנין של מלכא עכו"ם מלכים. 2. בנין של בית מרחץ. 3. בנין חזק המיועד לשמירת אוצרות המלך.

אמר רבא ב' להיתר ואחד לאיסור: שנים מהבסילקי הנ"ל אסור לבנות עמהם ובסילקי אחד מותר, וסימן שתדע מה אסור לבנות עמהם הוא הפסוק **"לְאָסֹר מְלִכֵּיהֶם בְּזָקִים"**, דהיינו בסילקי של מלכים אסור, לפי שהם דנים שם נפשות.

ואיכא דאמרי: ויש אומרים בשם רבא שכל הבסילקי מותר לבנות עמהם.

קושיא על האיכא דאמרי ממשנתנו: **והתנן אין בונין עמהם בסילקי גרזום איצטדייא ובימה:** נמצא שיש בסילקי שאסור לבנות עמהם.

תירוצו: **אימא של גרדום ושל איצטדייא ושל בימה:** תפרש את המשנה כך: בסילקי של גרדום ובסילקי של איצטדייא ובסילקי של בימה אסור לבנות עמהם, אבל סתם בסילקי מותר.

*

ת"ר כשנתפס ר"א למינות: כלומר הרומיים תפסו את רבי אליעזר להכריחו לעבוד ע"ז. **העלהו לגרדום לידון:** לדון אותו למיתה. **אמר לו אותו הגמון, זקן שכמותך יעסוק בדברים בטלים הללו?** ההגמון כינה את עסק התורה של רבי אליעזר כ'דברים בטלים'. **אמר לו ר"א, נאמן עלי הדיין. כסבור אותו הגמון עליו הוא אומר** (= ההגמון חשב שר"א התכוון שהוא - ההגמון - נאמן עליו שהוא דן אותו דין אמיתי על שעסק ב'דברים בטלים'), **והוא לא אמר כנגד אביו שבשמים** (= נאמן עלי הקב"ה שהוא דן אותי דין אמת והביא עלי צרה זו על שפשעתי כלפיו). **אמר לו ההגמון, הואיל והאמנת במה שדנתי אותך, אני נשבע בע"ז שלי שאתה פטור.**

כשבא ר"א לביתו, נכנסו תלמידיו אצלו לנחמו: שהיה מתאבל מאוד לפי שלא היה יודע מדוע אירע לו דבר זה. **ולא קיבל עליו תנחומין:** ולא הסכים להתנחם.